कालानुसारक न० कालं कृष्णवर्णं मृगमदमनुरसति गन्धेन अनु+सृ—ण्वुल्। २ पीतचन्दने कालानुसार्य्यके कालीयके(कलम्बक) भावप्र० २ समयानुसारिणि त्रि०

कालानुसारिन् न० कालः मृगमदइवानुसरति गन्धेन दूरतो गच्छति अनु+सृ—णिनि। १ शैलजे गन्धद्रव्यभेदे शब्दरत्ना० २ समयानुसारके त्रि० स्त्रियां ङीप्।

कालानुसार्य्य न० कालोमृगमदोगन्धेनानुसार्य्यो यस्य। तगरभेदे भावप्र० (कलम्बक)"कालानुसार्य्यं तगरं कुटिलं त्रपुषं तथा। अपरं पिण्डतगरं दण्डहस्ती च बार्हिणम्। तगरद्वयमुष्णं स्यात् स्वादु स्निग्धं लघु स्मृतम्। विषापस्मारशूलाक्षिरोगदोषत्रयापहम्" तत्रैव तद्गुणादिकमुक्तम्। बहु० वा कप्। कालानुसार्य्यक २ कालीयके शैलजे राजनि० ३ शिंशपावृक्षे (शिशु) मेदि०।

कालान्तर न० अन्यः कालः मयू० नि०स०। १अन्यस्मिन् काले २उत्पत्त्युत्तरकाले "कालान्तरक्षमा" शकु०। ३समयान्तरस्थायिनि च।

कालान्तरविष पुंस्त्री० कालान्तरे दंशनकालात् दीर्घकाले विषं विकारकारि यस्य। मूषिके हेम० तस्य दंशनाद्दीर्घकाले विषस्य विकारकारित्वात्तथात्वम् स्त्रियां ङीष्।

कालाप पु०कालो मृत्युराप्यते यस्मात् आप—अपादाने घञ् ६त०। १ सर्पभोगे २ राक्षसे पुंस्त्री० धरणिः स्त्रियां ङीप्। कलापं व्याकरणभेदं वेत्त्यधीते वा अण्। ३ कलापव्याकरणाभिज्ञे ४तदध्येतरि च त्रि०। कलापिना वैशम्पायनान्तेवासिभेदेन प्रोक्तमधीयते "कलापिनोऽण्" पा० अण् इनोलोपः। ५ कलापिना प्रोक्ताध्येतृषु भूम्नि "उदगुः कठकालापा" सि०कौ०।६तत्प्रोक्तवेदशाखाभेदे च

कालापक न० कालापस्य कलापिना प्रोक्तस्य शाखाभेदस्य धर्म्म आम्नायो वा "चरणाद्धर्म्माम्नाययोः" पा० वुञ्। १कलापिप्रोक्तशाखाभेदस्य २ धर्म्मे आम्नाये च

कालाभ्र पु० कर्म्म०। सजले कृष्णवर्णे मेघे सजलस्यैव मेघस्य कालत्वात् तथात्वम् "कालाभ्राभैः कटाक्षैररिकुलभयदाम्" तन्त्रसा०। कालमेघादयोऽप्यत्र। ते नर्दमाना इवकालमेघाः" भा०आ०१९३अ०।

कालाम्र पु०काल आम्रोयत्र। द्वीपभेदे "कृरून् यात्युत्तरान् वीर! कालाम्रद्वीपमेव च" हरि० १५१अ०।

कालायन त्रि० कालेन निर्वृत्तादि पक्षा०चतुरर्थ्यां फक्। कालनिर्वृत्तादौ।

कालायस न० कर्म्म० अच् समा०। कृष्णवर्णे लोहभेदे। काललौहशब्दे दृश्यम्। २लौहमात्रे हेम०। "वह्निना द्राव्यमाणं कालायसं निषिञ्चन्ति" भाग० ५,२६,३७,

कालाशुद्धि स्त्री कालस्य कर्म्मयोग्यसमयस्याशुद्धिः। समयाशुद्धौ कालस्य कर्म्मविशेषानर्हत्वप्रयोजके धर्म्मभेदे सा च गुरुशुक्रास्तत्वादिकृता भवति। "वक्रातिचारवृद्धास्तबालत्वे गुरुशुक्रयोः। गुरौ मकरसिंहस्थे क्षयमासद्विमासयोः। त्रयोदशदिने पक्षे गुर्व्वादित्ये तथैव च। लुप्ताब्दे त्रिविधोत्पाते कालाशुद्धिरुदाहृता"। ज्यो०प्र०। एतदुपलक्षणम् अन्यान्यपि तन्निमित्तानि तत्तद्ग्रन्थे उक्तानि तत्र कालस्य शास्त्रादेव तत्तत्कर्म्मसाधनत्वेऽवगते शास्त्रेण च कालविशेषस्य पर्य्युदस्तत्वादशुद्धत्वम्। "द्रव्यक्रियागुणादीनां धर्म्मत्वं स्थापयिष्यते। तेषामैन्द्रियकत्वेऽपि न ताद्रूप्येण धर्म्मता। श्रेयःसाधनता ह्येषां नित्यं वेदात् प्रमीयते" भट्टवार्त्तिकोक्तेः तस्य पुण्यत्वं तच्च रिक्तादिदोषराहित्ये अष्टमचन्द्रादिदोषराहित्ये मलमासादिराहित्ये च भवति अतस्तेषां पर्य्युदासात् कर्म्मविशेषे कालाशुद्धिः। तन्निमित्तज्ञापकञ्च रत्नाकरादिधृतं न्यायरत्नवाक्यम् म०तत्त्वे यथा "तच्च मलिम्लुच—गुरुशुक्रबाल्यवृद्धास्तमय—सिंहमकरान्यतरगुरुस्थिति—पूर्वराश्यनागतातिचारिगुरुकवत्सर—पूर्वराशिगमिष्यमाणातिचारिगुरुकपक्षत्रय—वक्रिगुरुकाष्टाविंशतिवासर—कम्पाद्यद्भुतोत्तरसप्ताह—सिंहादित्य—गुर्वादित्य—पौषादिमासचतुष्टयान्यतमैकद्वित्रितदधिकान्यतमदिनवृत्त्याकालिकवृष्ट्युत्तरैकत्रिसप्ताहान्यतमदिन—निषिद्धरूपसमयान्यत्वमिति"। म०त०"एषु प्रमाणं वक्ष्यामः। अत्र नव्यवर्द्धमानः "एकद्वित्रितदधिकान्यतमदिनवृत्त्याकालिकवृष्ट्युत्तरैकत्रिसप्ताहेत्यत्र उत्तरदिनत्वस्य पूर्वदिननिरूप्यत्वात् उत्तरत्वपूर्वत्वयोर्विरुद्धतया नानात्वात्। अतोऽग्रिमदिनादित्वप्राप्तिरिति" जीवमिश्रेणाभिहितम्। नचैकमेकदिनं वृष्ट्यवच्छेदानवच्छेदाभ्यां भिन्नमिति वाच्यं विशेष्यीभूतदिनस्यैकत्वेन प्रत्यभिज्ञानविरोधेन उपाधिमात्रभेदात् अन्यथा अग्रावच्छिन्नवृक्षान्मूलावच्छिन्नवृक्षस्याभेदेनान्योन्याभावस्याव्याप्यवृत्तित्वप्रसङ्गादित्याह" तन्न वृष्टिदिनोत्तरदिनस्य निषेधविषयत्वे वृष्टिदिनस्य कर्म्मार्हता स्यात्। तस्मात् विशेष्याया वृष्टेरेवोत्तरत्वम्, न तु तदवच्छेदकदिनस्यापीति। तेनैकस्मिन् दिने वृष्ट्या तद्दिनमात्रत्यागः द्वितीयदिनादौ तु अन्तिमदिनमारभ्य त्र्यहसप्ताहयोस्त्यागः। तथा च व्यासः